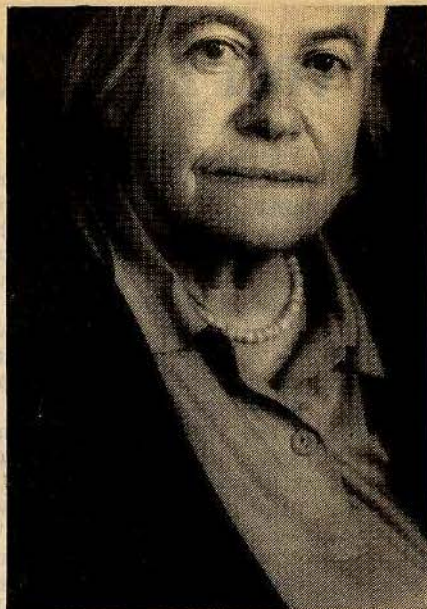

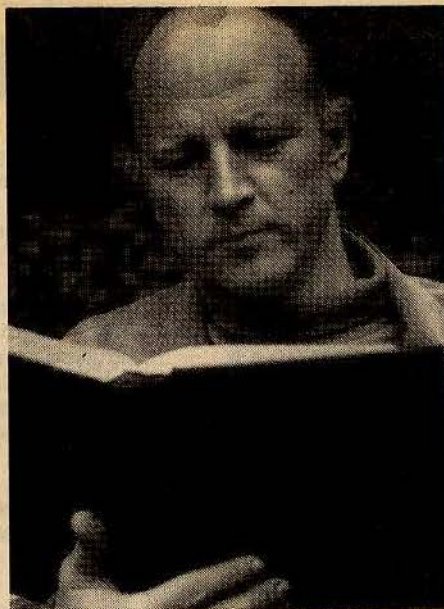
Adriaan Morriën

Foto: Freddy Rikken

Hella Haasse

Foto: Roe Rozenburg

Maarten 't Hart

Foto: Vincent Meitzel

Cees Nooteboom

Foto: Leo van Velzen

Schwerpunkt Fries volgens Kindler

De Duitse literatuur­liefhebber grijpt sinds kort meer dan ooit naar *Kindlers Literatur Lexicon*. Niet alleen omdat onlangs een sterk aangepaste herdruk van dit twintigdelig werk is verschenen maar omdat op de jaarlijks terugkerende Frankfurter Buchmesse die vandaag is begonnen, de Nederlandse en Vlaamse literatuur als Schwerpunkt­thema is uitverkoren.

Er is geen naslagwerk dat zo ruim aandacht besteedt aan de buitenlandse letteren als de Kindler. De eerste editie (1965-1972; ongewijzigde herdruk in paperback) was geordend op titel van de besproken werken, de nieuwe is herschikt op auteursnaam. Het internationale karakter van de Kindler wordt in het laatste deel overtuigend geïllustreerd door de honderddertig korte essays die evenzovele literaire tradities voor het voetlicht brengen.

Het lijkt wel alsof de Friese literatuur hier als Schwerpunkt is gekozen want die krijgt een apart hoofdstuk terwijl de Vlaamse letteren zijn ondergebracht bij de Nederlandse. De redactionele coördinatie is minimaal geweest; men mag tenminste hopen dat het geen opzet was om elke Friese bard die wel eens een bundeltje heeft gepubliceerd meer aandacht te geven dan de P.C. Hooft­prijs­winnaars Ida Gerhardt en Gerrit Kouwenaar; of om alle Friese kinderdichters te noemen terwijl de winnares van de Hans Christian Andersenprijs, Annie M.G. Schmidt, geheel ontbreekt.

Het artikel over Nederlandse en Vlaamse literatuur werd in de vorige druk geschreven door Leo Deflos. Hij geeft een brave samenvatting van de literatuurge-

schiedenis die begint met de twaalfde-eeuwse minnezanger Hendrik van Veldeke en eindigt bij het veelzijdige oeuvre van Simon Vestdijk. „Het gaat de goede kant uit met de Nederlandstalige literatuur”, zo eindigde hij, „maar in het raamwerk van de wereldliteratuur is er voorlopig geen actieve rol voor weggelegd.” De tekst van Deflos is in de nieuwe editie in grote trekken overgenomen en aangevuld door Rein A. Zondergeld, een literatuurhistoricus die volgens opgave van de Koninklijke Bibliotheek tien jaar geleden het *Lexicon der phantastischen Literatur* samenstelde. Het is voor de liefhebbers van dat genre te hopen dat Zondergeld daar meer verstand van heeft dan van naorlogse Nederlandstalige literatuur. Een blik op de literaturopgave doet echter anders vrezen.

Alle titels die Zondergeld aan die van Deflos toevoegde bevatten fouten. Deflos vermeldde nog dat het bekende *Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde* van G. Knuveler in Herzogenbusch is uitgegeven en niet in s-Hertogenbosch, zoals op de titelpagina staat.

Misschien behoort zo'n annotatie tot de mores van de Duitse bibliografie, maar Zondergeld is ronduit een sloddervos omdat hij Néerlandaise als Néerlandaise schrijft, R.F. Lissens ook als R.R. Lissens opvoert en Th. Weevers Engelstalige studie over Nederlandse poëzie een verkeerde naam geeft. Erger is nog dat elementaire handboeken niet genoemd worden. Dat Ton Anbeek samen met anderen een cursusboek voor Teleac schreef, is aardig om te weten maar zinniger was het ge-

weest te vermelden dat Anbeek in 1990 zijn *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1885-1985* publiceerde. Kent Zondergeld deze opvolger van Knuveler niet of wil hij niet dat Duitsers het boek kennen omdat Anbeek daarin de Grootnederlandse gedachte heeft veronachtzaamd door de Vlamingen gewoon weg te laten?

De Duitse literatuur­liefhebber kon enkele maanden geleden van de invloedrijke literatuurcriticus Marcel Reich-Ranicki vernemen dat de Nederlandse auteur Cees Nooteboom de volgende Nobelprijswinnaar is — zo er nog enige rechtvaardigheid op deze wereld bestaat. Verder hoorde hij dat Harry Mulisch zich in meesterschap kan meten met Umberto Eco en de charmante Hella Haasse eveneens een schrijfster van „Europees niveau” is. Kortom, Nederland telt voortaan mee aan het internationale literaire front. Er zijn dan ook zoals bekend een paar Nederlandse schrijvers die op het ogenblik goed verkopen in Duitsland en andere landen en hun successen zullen nog groter worden door de grote aandacht die het Schwerpunkt­thema oplevert.

Hugo Claus, Harry Mulisch en Cees Nooteboom treden in Frankfurt op naast Tsjebbe Hettinga. Wie deze krant niet leest heeft misschien nog nooit van deze Friese dichter gehoord maar de Nederlandse stichting die het Schwerpunkt organiseert, heeft eerder in NRC Handelsblad laten weten dat de presentatie „locker” mag zijn omdat de Nederlanders nu eenmaal ontspannener en informeler zijn dan de Duitsers. Hoe moet de Duitse literatuur-

liefhebber erachter komen wie voor de ontspannen lol is uitgenodigd en wie op basis van serieuze literaire verdiensten die in eigen land als zodanig erkend worden? Uitgeverij De Arbeiderspers kan een lockere advertentie voor Cees Nooteboom plaatsen met daarin enkele citaten uit de talloze Duitse recensies waaruit blijkt dat hij in Duitsland hoger gewaardeerd wordt dan in Nederland, maar daarmee is niet duidelijk gemaakt dat hij ook in eigen land beroemd is. Vindt men Haasse, Van der Heijden en Claus in elke behoorlijke Duitse boekhandel, Hettinga niet. Maar Hettinga staat wel in de Kindler, en nog wel als een van de „wichtigsten Mitarbeiter der Zeitschrift *Hjir*”, terwijl Haasse geen vermelding waard bevonden werd.

Zondergeld wijdt twaalf pagina's aan de Nederlandse en Vlaamse literatuur, waarvan anderhalf aan de naorlogse. De Friese literatuur krijgt voor dezelfde periode bijna evenveel ruimte, op een totaal van zes door Jelle Krol geschreven bladzijden. Niet alleen wordt *Hjir* genoemd maar ook de tijdschriften *De Tsjerne*, *Trotwaer* en *Quatrebras*. Die bladen zijn dus voor de Kindler belangrijker dan *Hollands Maandblad*, *Tirade*, *Raster*, *Optima*, *Maastaf*, *Ons Erfdeel*, *Kreatief* en *Nieuw Wereld Tijdschrift* want die blijven achterwege. Alleen *De Revisor* is buiten Friesland interessant genoeg voor vermelding. Critici worden door Zondergeld evenmin genoemd terwijl Krol er drie naar voren schuift.

Dat Adriaan Morriën niet voorkomt, moet de Duitse lezer van Kindler ook vreemd aandoen.

Want werd die al niet eind jaren veertig met enig succes in zijn land vertaald? Nooit geweten dat die thuis helemaal niet meetelde! En over de in Duitsland zeer bekende Maarten 't Hart schrijft de literatuurhistoricus: „einen der erfolgreichsten” maar „auch überschätztesten niederländischen Gegenwartsaotoren”.

Die Duitsers laten zich werkelijk afschepen met rare schrijvers. Want het „unübertreffbarer Höhepunkt” doch niet vertaalde werk van Geerten Maria Meijning houden de Nederlanders kennelijk voor zichzelf. Maarten Biesheuvel wordt niet genoemd, W.F. Hermans met één titel tussen haakjes, zoals Gerard Reves 'Kultroman' *De avonden* tussen haakjes blijft, terwijl Steven de Jong met zijn „bemerkenwerte Kriegsroman *De Wuttelhaven del*” voor de Duitse lezer interessant gevonden wordt. Andere toonaangevende dichter-romanciers van de laatste jaren zijn Tiny Mulder, Durk van der Ploeg en G. Willem Abma. Als belangrijke essayist en Kurzgeschichten-erzähler trad na de Tweede Wereldoorlog Jo Smit naar voren. Terwijl u dit leest, loop ik met een lichte huiver over de Buchmesse. Wat moet ik zeggen als ze hier in Frankfurt vragen waarom de toonaangevende Nederlandse auteurs niet in het Duits vertaald zijn?

HANS RENDERS

De nieuwe Kindler is binnenkort voor f4450,- in de Nederlandse boekhandel te koop.

FRIESE LITERATUUR
NRC Handelsblad 14-10-'93

Het stukje van Hans Renders over Kindlers Literatur Lexikon op de achterpagina van NRC Handelsblad van 5 oktober is een fraai voorbeeld van tragische ironie. Kort samengevat betoogt Renders dat de Nederlandse literatuur te weinig en de Friese literatuur te veel aandacht krijgt. Hij weet aannemelijk te maken dat belangrijke moderne schrijvers in Nederland, zoals Helle Haasse, tekortgedaan worden. Wat hij echter niet inziet — of wil inzien — is dat hijzelf op zijn beurt nu eens de ergerlijke stiefmoederlijkheid ervaart waaraan menig geleterde Fries zolang gewend is geraakt. Die misselijkmakende samenloop van onkunde en arrogantie. De naoorlogse Friese literatuur valt natuurlijk niet af te doen als „dilettantisme”. Een boek als „De Fûke” van Rink v.d. Velde, ik noem maar wat, kan zich zowel qua stijl als qua thematiek redelijk meten met De Aanslag van Mulisch.

Verder doet Renders zijn best om populaire misverstanden te ver-

BRIEVEN

breiden. Er is geen enkele reden om de Friese literatuur te zien als een deelverzameling van de Nederlandse (al was het alleen omdat Friezen, anders dan Vlamingen, in een andere taal schrijven). Een andere — impliciete — misvatting is dat het bestaan en het nivo van de Friese literatuur doorgewoon is. Ik daag Renders uit om vergelijkbaar werk in, pakweg, het Zwitserduits, Bretons of Luxemburgs op te zoeken. Of, om in Duitsland te blijven: in het Noord- en Oostfries.

BOUKE SLOFSTRA,
Leiden

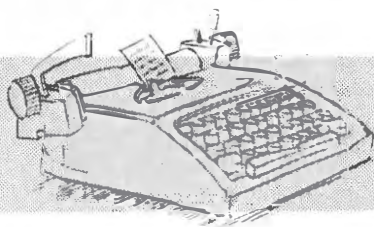
KINDLER NRC Handelsblad
16-10-'93

In mijn artikel over Kindler (achterpagina NRC Handelsblad, 5 oktober) schreef ik over de vele fouten en hiaten die in dit naslagwerk zitten. Ik beweerde niets ten detrimente van de Friese literatuur, en deed die niet af als „dilettantisme„. Bouke Slofstra zet dit laatste woord wel tussen aanhalingstekens in zijn brief van 14 oktober in NRC Handelsblad, maar hij kan het niet van mij geciteerd hebben. Verder beweert hij dat ik onterecht klaagde over de verhouding in aandacht voor de Nederlandtalige en Friese literatuur in Kindler terwijl hij in de daaropvolgende zin claimt dat on-

dergetekende niet inziet dat „hijzelf op zijn beurt nu eens de ergelijke stiefmoederlijkheid ervaart waaraan menig geleetterde Fries zolang gewend is geraakt”. Slofstra is het dus met me eens dat die verhouding niet deugt. In mijn „mislijkmakende samenloop van onkunde en arrogantie„ schreef ik evenmin dat Friese literatuur een deelverzameling is van de Nederlandse, of dat het niveau van de Friese literatuur „doodgewoon„ is. Slofstra vindt het Fries beter dan het Zwitserduits, Bretons, Noord- en Oostfries. Dat mag, maar als hij die talen net zo leest als het Nederlands heb ik weinig vertrouwen in zijn oordeel. Overigens heb ik jarenlang voor de gedeeltelijk in het Fries gestelde kunst- en literatuurbijlage van de Leeuwarder Courant geschreven.

HANS RENDERS,
Amsterdam

Koartsein

In standertwurk dat alle Strikellêzers fuortdaliks oantuge moatte, is *Kindler Literatur Lexicon*, in neislachwurk dat alle eardere diskusjes oer de diskriminaasje, ferhûddûking en deltraapjen fan it Frysk yn ien klap oerstallich makket. Wat in befrijing! Hawwe wy net in heal jier lang ompakt mei de fraach oft ús fjouwer ünnoazelders har troch de proleet Philips Freriks al of net ferneuke litten ha yn it NOS-programma 'Passages'? Ik ha my fertelle litten, dat der in hiel skriuwerswykein oan wijd is.

Oan dizze bûtengewoan ordinêre foarm fan provinsjalisme is no aldergeloks in ein kaam. *Kindler Literatur Lexicon* - ik kin it net faak genôch sizze - lost al ús problemen op en de kosten falle ek noch geweldich mei: in lytse fiifensjirtichhûndert gûne en wy binne oeral fan ôf. Jout soks net in geweldige ferromming? Jawis! De rânestêd moat der noch efkes oan wenne, sjoen it hast hilaryske stikje fan Hans Renders yn de NRC fan 5 oktober '93. Ik ha noait begrepen wêrom safolle Fryske skriuwers de NRC foar in kwaliteitskrante oansjogge, mar hawar.

toekomst bringen.

Het lijkt wel alsof de Friese literatuur hier als Schwerpunt is gekozen want die krijgt een apart hoofdstuk terwijl de Vlaamse letteren zijn ondergebracht bij de Nederlandse. De redactionele coördinatie is minimaal geweest: men mag maar hopen dat het geen opzet was om elke Friese bard die wel eens een bundeltje heeft gepubliceerd meer aandacht te geven dan de P.C. Hoofdprijs, winnaars Ida Gerhardt en Gerrit Kouwenaar, of om alle Friese kinder dichters te noemen terwijl de winnares van de Hans Christian Andersenprijs, Annie M.G. Schmidt, geheel ontbreekt.

artikel over Nederlandse literatuur

No wâlet der niel skruten, mar in dochs net te kearen fyn glimke nei boppen. 'Hugo

Claus, Harry Mulisch en Cees Nooteboom treden in Frankfurt op naast Tsjebbe Hettinga'. Op ien poadium! Trije ynternasjonale reuzen njonken ien Fryske literêre tinkabouter, 'waar nog nooit iemand van gehoord heeft'.

De Friese literatuur krijgt voor dezelfde periode bijna evenveel ruimte, op een totaal van zes door Jelle Kroij volgeschreven bladzijden. Niet alleen wordt *Hijr* genoemd maar ook de tijdschriften *De Tsjerne*, *Trotwaer* en *Quatrebraus*. Die bladen zijn dus voor de Kindler belangrijker dan *Hollands Maandblad*, *Tirade Raster*, *Optima*, *Maastaf*, *Ons Erfdeel*, *Kreatief* en *Nieuw Wereld Tijdschrift* want die blijven achterwege. Alleen *De*

Hijr rûgelje wy ûnder de tafel en bliuwe minuten lang lûdop lizzen te âljen en te snokkerjen.

Mei ús alderlêste krêften komme wy oerein en lêze noch in bytsje neutriljend:

De ~~me~~ zichzelf, Maarten Biesheuvel wordt niet genoemd, W.F. Hermans met één titel tussen haakjes, zoals Gerard Reve's 'Kultroman' *De avonden* tussen haakjes blijft, terwijl Steven de Jong met zijn „bemerken swerte Kriegsroman *De Wuttelhaven del*" voor de Duitse lezer interessant gevonden wordt. Andere toonaangevende dichter-romanciers van de laatste jaren zijn Tiny Mulder, Durk van der Ploeg en G. Willem Abma. Als belangrijke essayist en Kurzgeschichten-erzähler trad na de Tweede Wereldoorlog Jo Smit naar voren. Terwijl u dit leest, loop ik met een lichte huiver over de Buchmesse. Wat moet ik zeggen als ze hier in Frankfurt vragen waarom de toonaangevende Nederlandse auteurs niet in het Duits vertaald zijn?

Kostlik: wat us leave Hollânske freonen noait opbringe kind ha, slagget dy ferrekte moffen yn ien kear.

Andre Braits